

Galax V.V.

Forming of scientific world view O.G. Chernjakhivsky in Kyiv university of saint Volodymyr (1894-1918).

Ukrainian science on the border of XIX – XX centuries presented by many prominent scientists-biologists. Among them the special attention is attracted by the figure of Alexander Grigorievich Chernjakhivsky are professors of the Kyiv university of saint Volodymyr, Kyiv and Donetsk medical institutes, one of founders of medical section of Ukrainian Scientific Society, chairman of medical section of the Allukrainian academy of sciences, author of the first dictionary of Ukrainian medical terminology.

Keywords: Chernjakhivsky, biology, scientific world view, Kyiv university.

УДК 329(47+57)15:63:656

В.Л. Гальчинський

ВНЕСОК ОЛЕКСІЯ ФЕДОРОВА У РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1938-1941 РР.)

Досліджується партійна та політична діяльність відомого партизанського командира часів Великої Вітчизняної війни Олексія Федорова на посаді першого секретаря Чернігівського обкому партії довоєнного періоду. Показано його внесок у розвиток сільського господарства та транспорту області у 1938-1941 рр.

Ключові слова: Олексій Федоров, Чернігівський обком, постанова, сільське господарство, врожай, колгоспи, машинно-тракторні станції, залізничний транспорт, автомобільні дороги.

Партійна та політична діяльність відомого партизанського діяча часів Великої Вітчизняної війни, двічі Героя Радянського Союзу Олексія Федоровича Федорова викликає значний інтерес серед дослідників вітчизняної історичної науки. Сам він належав до тих командирів радянського підпільного руху, які перетворювали окремі антинацистські загони та групи в об'єднаний суб'єкт спротиву проти загарбників. Попри те, що протягом останніх 7-х десятиліть про боротьбу Олексія Федорова та його партизанів з німецькими окупантами згадується у чималій кількості книжок та журнальних статтях, проте станом на сьогодні значно менше відомо про довоєнний та післявоєнний період його життєвого шляху. Тому актуальним на сьогодні є розкрити заходи, здійснені ним на посаді першого секретаря Чернігівського обкому КП(б)У, які зумовили покращення економічних показників сільського господарства та транспортної галузі області. Необхідно висвітлити не лише позитивні зміни, але й негативні явища, які існували в аграрному секторі та в роботі залізничного транспорту Чернігівщини наприкінці 30-х років ХХ століття.

У квітні 1938 року Олексій Федоров був обраний першим секретарем Чернігівського обкому КП(б)У [1, с. 143]. На його плечі лягла відповідальність за розвиток різних галузей народного господарства області наприкінці другої і на початку третьої п'ятирічок. Одне з провідних місць в його партійній діяльності займали питання піднесення рівня сільськогосподарського виробництва області. Ці проблеми обговорювались, зокрема, на обласній партійній конференції, яка відбулась 29 травня – 4 червня 1938 р. в м. Чернігові. На ній було зосереджено особливу увагу на подальшому розвитку сільського господарства Чернігівщини: підвищення врожайності полів та продуктивності тваринництва, правильне використання сільгосптехніки [2, с. 237].

Обласна партійна організація, очолювана О. Федоровим, багато уваги приділяла зміцненню трудової дисципліни в колгоспах, розвитку соцзмагання, залученню колгоспників до активної участі в розвитку громадського тваринництва. Завдяки діяльності Чернігівського обкому КП(б)У відстаючі ділянки області зміцнювались досвідченими кадрами. Чернігівська обласна партійна організація домоглась підвищення ролі сільських партійних організацій в економічному та організаційно-господарському зміцненні колгоспів, радгоспів та машинно-тракторних станцій [2, с. 241]. Значного поширення набули стахановські школи в колгоспах, в яких вивчався передовий досвід сільськогосподарського виробництва. У 1939 р. школами агроно-мічного та зоотехнічного навчання було охоплено близько 30,3 тисяч колгоспників області. До керівництва школами і пропаганди в них

передового досвіду залучали керівників артіль, спеціалістів сільського господарства, учасників Всесоюзної сільсько-господарської виставки [3, с. 167].

Предметом постійної уваги партійного керівництва Чернігівщини був розвиток тваринництва. Важливою передумовою цього було вирощування кормових культур. Партійне керівництво області турбувалось про те, щоб посів та догляд за конюшиною та люцерною, як основи кормової бази для тваринництва був високоякісним. Зокрема, на засіданні бюро обкому від 23 травня 1939 р. було обговорено питання про боротьбу з бур'янами на посівах конюшини та люцерни. Після цього обговорення, бюро обкому КП(б)У та президія облвиконкому своєю постановою зобов'язали голів райвиконкомів, завідувачів райземвідділами, голів колгоспів та директорів МТС до 5 червня 1939 р. провести ретельну перевірку усіх посівів конюшини, люцерни, а в разі виявлення бур'янів на ділянках ґрунту, де посіяні кормові рослини, відправити своїх підлеглих на прополювання конюшини та люцерни [4, с. 3]. Внаслідок сумлінного виконання вимог обласного керівництва головами колгоспів та директорами МТС області та добросовісної праці селян-колгоспників Чернігівщини, у 1939 р. в області у порівнянні з 1938 р. кількість свійських тварин у колгоспах збільшилась. Зокрема, поголів'я великої рогатої худоби зросло на 46575 голів, овець на 40451 голову, а свиней стало більше на 24382 голови. У відсотковому співвідношенні кількість великої рогатої худоби в області збільшилась у 1939 р. в порівнянні з 1938 р. на 39,2 відсотків, свиней на 20,5 відсотків, овець на 43,7 відсотків [5, с. 2].

Окрім розвитку тваринницької галузі, Чернігівський обком КП(б)У серйозного значення надавав збільшенню врожайності культурних рослин та їх посівних площ. На засіданні бюро обкому у серпні 1938 р. обговорювалось питання щодо прибирання озимих та ранніх ярових культур. В ході обговорення цього питання було зазначено на незадовільному виконанні плану прибирання зернових, на відсутності належних умов для зберігання зерна, внаслідок чого воно заражалося різними хворобами [6, арк. 129]. У зв'язку з цими негараздами 13 серпня 1938 р. бюро обкому прийняло постанову. Вона зобов'язала секретарів районних комітетів КП(б)У, керівників райвиконкомів, директорів МТС під загрозою особистої відповідальності невідкладно завершити прибирання ранніх зернових. Крім того, ця постанова зобов'язала секретарів РК КП(б)У, керівників райвиконкомів та директорів МТС організувати суцільну перевірку стану ліквідації зараження прибирального інвентаря та зерносовищ [6, арк. 130].

У першій половині 1939 р. в сільськогосподарській галузі Чернігівської області також існувало чимало недоліків. Зокрема, у ряді районів земельні працівники, правління колгоспів, голови райвиконкомів та секретарі райкомів КП(б)У не вжили ряд заходів для забезпечення сівби ранніх зернових культур, льону та буряків у стислі терміни та на високому агротехнічному рівні. Зокрема, якщо колгоспи Варвинського та Срібнянського районів станом на 11 квітня 1939 р. закінчили сівбу ранніх зернових, у той самий час колгоспи Михайло-Коцюбинського, Ріпкинського, Щорського, Яблунівського, Лосинівського, Борзнянського районів у той період суттєво відставали з проведенням весняної посівної компанії [7, с. 1]. В Ріпкинському, Михайло-Коцюбинському, Щорському та Чернігівському районах тракторний парк працював в основному на весняній оранці та головним чином, на переоранці зябу, тоді як боронування, культивування та сівба тракторним парком не проводилась, а тракторні культиватори на той час ще не розпочали роботу. В цих же районах була незадовільна якість передвесняного обробітку ґрунту та сівби: було допущено розрив між культивуванням, боронуванням та сівбою, а в ряді колгоспів насіння, яке висівали залишалось на поверхні ґрунту [7, с. 1].

Задля ліквідації негативних тенденцій, які мали місце, облвиконком та обком КП(б)У 11 квітня 1939 р. прийняли відповідну постанову. У ній зазначалось: «1. Зобов'язати директорів МТС, завідувачів райземвідділами, правління колгоспів, голів райвиконкомів КП(б)У негайно переключити усі засоби виробництва на боронування зябу, культивування та сівбу зернових та технічних культур, багаторічних та однорічних трав, забезпечивши проведення весняної сівби у найкоротший термін; 2. Заборонити проведення суцільної

переоранки зябу та організувати якісне проведення культивуації та повне використання усіх тракторних та кінних культиваторів; 3. Зобов'язати завідувачів райземвідділами, голів райвиконкомів та секретарів райкомів КП(б)У та заступників директорів МТС по політчастині роз'яснити трактористам та колгоспам постанову Раднаркому СРСР та ЦК ВКП(б) «Про норми виробітку та оплати праці трактористів МТС». Одночасно організувати перевірку нарахування трудоднів тракто-ристам та колгоспникам, згідно зазначеної постанови; 4. Зобов'язати облземвідділ, завідувачів райземвідділами та директорів МТС організувати сівбу льону та буряків. Райвиконкомам та райкомам КП(б)У забезпечити закінчення сівби льону та буряків у найкоротший термін...» [7, с. 1].

Іншою постановою Чернігівського облвиконкому та обкому КП(б)У від 13 серпня 1939 р. від голів райвиконкомів, секретарів районних комітетів КП(б)У, та директорів МТС до 20 серпня 1939 р. вимагалось: «а) Організувати суцільну перевірку готовності до осінньої сівби МТС та колгоспів, одночасно організувати виправлення усіх недоліків в підготовці до сівби; б) повністю закінчити ремонт ґрунтообробного інвентаря, підготувати посівні агрегати – трактори, сівалки та інші машини; в) виді-лити кращі ділянки ґрунту для посіву окремих озимих культур, забезпечивши їх посів високоякісним сортовим насінням; г) в найближчі дні закінчити обмолот та очистку сортового насіння у відповідності до затвердженого плану сортових посівів у кожному колгоспі...» [8, с. 1]. Заходи здійсненні Олексієм Федоровим, як першим секретарем Чернігівського обкому партії, у сільському господарстві Чернігівщини принесли свої результати. Якщо у 1937 р. посівна площа культурних рослин складала 1 мільйон 398 тисяч 900 гектарів, то в 1939 р. вже 1 мільйон 429 тисяч 900 гектарів. Збільшення посівної площі йшло за рахунок розширення посіву технічних, овочево-баштанних та кормових культур. Збір зернових у 1939 р. у порівнянні з 1938 р. був вищим на 16,6 відсотків, або на 7771 тисячу пудів [9, с. 205].

Та, окрім позитивних тенденцій, були і негативні явища: за врожайністю зернових у 1938-1939 рр. Чернігівщина посідала передостаннє місце серед областей України. Тому, прагнучи покращити стан сільського господарства та ліквідувати відставання Чернігівщини щодо врожайності зернових культур, постановою виконкому Чернігівської обласної Ради депутатів трудящих та обкому КП(б)У від 11 травня 1940 р. від голів колгоспів Чернігівщини вимагалось розпочати терміново здійснити такі заходи: «а) Посів проса провести в першу чергу на цілинних ґрунтах; б) негайно провести в усіх колгоспах перевірку якості насіння проса, організувати додаткове очищення некондиційного насіння та добитись, щоб посів проса був прове-дений виключно високоякісним та сортовим насінням, своєчасно завезти у колгоспи мінеральні угноєння, а також приготувати місцеві угноєння в тій кількості, яка потрібна для посівів проса» [10, с. 2]. Чернігівський обком партії також вимагав від голів колгоспів області організувати мобілізацію колгоспників на прополку озимих та ярих посівів, боротьбу зі шкідниками сільськогосподарських рослин, особливо з буряковим довгонощиком [11, с. 2].

Партійна організація області надавала серйозного значення проведенню меліорації земель. Постановою виконавчого комітету обласної Ради депутатів трудящих та бюро Чернігівського обкому КП(б)У від 17 квітня 1940 р. вимагалось підтри-мати ініціативу наради голів колгоспів Остерського та Козелецького районів щодо проведення швидкісними методами меліорації заболочених земель та освоєння меліорованих площ для посіву кормових культур. Також цією постановою райкоми КП(б)У Чернігівської області зобов'язали обговорити звернення наради голів колгоспів Остерського та Козелецького районів й провести роз'яснювальну роботу в колгоспах усіх районів області, які мали заболочені землі. Крім того, вимагалось у масовому порядку зібрати колгоспників на проведення меліорації заболочених земель [12, с. 3].

Завдяки належному виконанню постанов Чернігівського обкому та облвиконкому головами колгоспів Чернігівської області, у 1940 р. в області було вне-сено в ґрунт мінеральних добрив втричі більше, ніж у 1939 р., швидше та якісніше були проведені усі сільськогосподарські роботи. Внаслідок підвищення культури господарювання та зростання трудової активності працівників сільського госпо-дарства, у 1940 р. план посіву

зернових, технічних, овочево-баштанних культур та картоплі за 1940 рік був перевиконаний. Протягом 1939-1940 рр. в колгоспах Чернігівщини збільшилась кількісно та якісно агротехніка. Якщо у 1939 р. було піднято зябу 580 тисяч гектарів, то в 1940 року вже 607 тисяч гектарів. Якщо у 1939 р. весняна культивування в області нараховувала 298 тисяч гектарів, то у 1940 р. 307 гектарів [13, с. 65]. До того ж весняне боронування озимих культур у 1940 р. зросло у порівнянні з 1939 р. на 27 тисяч гектарів, підгодівля зернових на 14 тисяч гектарів. Врожай цукрового буряка в середньому по області склав у 1940 р. 155,8 центнерів проти 149,8 центнера у 1939 р. Ряд районів та колгоспів у зв'язку з активною участю в соціалістичних змаганнях та виконання ними комплексу агротехнічних заходів, внаслідок високої організованості у боротьбі з довгоносом досягли високих врожаїв цукрового буряку. Зокрема, в Лосинівському районі у 1940 р. було в середньому отримано врожай цукрового буряку 231,1 центнера з гектара, а в Малодівицькому районі – 225,7 центнерів з гектара відповідно [13, с. 65]. За підсумками соціалістичного змагання з Гомельською та Житомирською областями за 1940 рік Чернігівщина за багатьма показниками у сільському господарстві була на першому місці [13, с. 67].

У 1940 р. в області збільшилась площа посіву овочевих культур, а також значно зросла врожайність картоплі, капусти, помідорів, огірків та інших городніх культур у порівнянні з 1939 р. Врожай картоплі на Чернігівщині в 1940 р. склав приблизно 123 центнера з гектара проти 100,4 центнерів у 1939 р., капусти відповідно 155,4 центнерів проти 71,6 та помідорів 142,7 центнерів проти 101,3 центнера у 1939 р. Одним з найбільш вдалих збирачів врожаю в області був колгосп імені Г.І. Петровського Коропського району. Працівники цього колгоспу в 1940 р. зібрали врожай по 321-му центнеру з гектара [13, с. 66]. Свідченням успішного розвитку сільського господарства Чернігівщини наприкінці другої і на початку третьої п'ятирічок було те, що у 1939 р. від Чернігівської області на Всесоюзну сільськогосподарську виставку в Москві право брати участь завоювало 229 колгоспів, 11 радгоспів, 3 МТС, 156 тваринницьких ферм, 2134 працівників сільського господарства. В 1940 р. учасниками Всесоюзної сільсько-господарської виставки, яка проходила у столиці Радянського Союзу, були 6437 працівників сільського господарства Чернігівщини. У 1940 р. 99 передовиків колгоспів та радгоспів Чернігівської області були удостоєнні урядових нагород, в тому числі 19 працівників сільського господарства області отримали орден Леніна [14, с. 65].

Чернігівське обласне партійне керівництво також серйозного значення надавало підготовці жінок-трактористок. Постановою Чернігівського обкому КП(б)У та обласної Ради депутатів трудящих від 26 березня 1940 р. вимагалось: «а) затвердити на 1940 рік план підготовки жінок-трактористок без відриву від виробництва по МТС та радгоспах області у кількості 2315 осіб; б) зобов'язати секретарів райкомів КП(б)У, голів виконкомів районних Рад, секретарів райкомів ЛКСМУ, завідувачів райзем-відділами, директорів МТС та радгоспів забезпечити повне виконання плану підготовки жінок-трактористок без відриву від виробництва у 1940 році; в) директорам МТС та радгоспів, головам колгоспів до 1 квітня 1940 року виділити та пристроїти жінок, які виявили бажання навчатись тракторній справі без відриву від виробництва, до тракторів для роботи заправниками та обліковцями на період весняно-літніх польових робіт ...» [15, с. 3].

На виконання постанови Чернігівського обкому КП(б)У та обласної Ради депутатів трудящих від 26 березня 1940 р., секретарі райкомів, завідувачі райзем-відділами, директори МТС та радгоспів у тому ж році організували підготовку жінок-трактористок. Станом на 9 вересня 1940 року найкраще проводилась підготовка жінок-трактористок у Малодівицькому районі області, в якому згідно плану підготовки 45 осіб тракторну справу вивчали 46 жінок, з них на початок осені 1940 року самостійно на тракторах працювало 35 осіб. У Срібнянському районі план підготовки 50 жінок-трактористок станом на 9 вересня 1940 року був повністю виконаний, а 18 жінок вже могли самостійно керувати тракторами. У Понорницькому районі протягом вищезазначеного періоду були атестовані 3 трактористки, а в Козелецькому – 13 осіб відповідно [9, с. 209-210]. Підсумки 1940 року були підбиті на засіданні чергового пленуму Чернігівського обласного комітету партії, який відбувся 9-10

грудня 1940 р. На цьому зібранні Олексій Федоров виступив із промовою. У своєму виступі він відзначив, що у 1940 р. комуністи та працівники сільського господарства Чернігівщини досягли чималих успіхів у підвищенні врожайності зернових та технічних культур і непогано впорались з основними державними завданнями: хлібпоста-чанням, натуральною оплатою за роботу МТС. Відзначивши успіхи, О.Ф. Федоров наголосив на тому, що обласна партійна організація ні в якому разі не повинна заспокоюватись на досягнутому [16, с. 1].

Наприкінці 1940 р. партійне керівництво Чернігівської області продовжило угоду про соціалістичне змагання з Житомирською та Гомельською областями. Крім того, подібну угоду було укладено з представниками Сумської області та Алтайського краю РРФСР. У зв'язку з цим, колгоспники Чернігівщини у 1941 р. повинні були досягти дуже гарних показників. Вони були зобов'язані у 1941 р. зібрати не менше 14 центнерів зернових культур з гектара, 220 центнерів цукрових буряків, 30 центнерів махорки, 150 центнерів картоплі, 4 центнери льононасіння, 5 центнерів льоноволокна, 6 центнерів насіння і волокна конопель та ін. Крім того, вони повинні були надіти по 2 тисячі літрів молока в середньому на кожну фуражну корову, добитися приплоду 16 поросят на одну свиноматку та 125 ягнят на 100 вівцематок [13, с. 63-64].

Перший у 1941 році пленум Чернігівського обкому відбувся 8-9 лютого 1941 р. На ньому було заслухано та обговорено питання: «Про підсумки 1940 сільсько-господарського року і про підготовку до сільськогосподарських робіт у 1941 році». На пленумі також було зазначено, що в галузі розвитку тваринництва колгоспи області добились чималих успіхів щодо перевиконання плану 1940 р. Окрім позитивних тенденцій було акцентовано увагу також на тих негативних явищах, які мали місце. Зокрема, як було зазначено, за ремонтом тракторного парку та комбайнів у 1940 р. Чернігівська область посідала останнє місце в Україні. Тому на виконання вимог обласного партійного керівництва Чернігівщини щодо покращення ремонту тракторів, МТС Чернігівського району станом на 10 лютого 1941 р. після кількох років відста-вання вдалося закінчити ремонт 40 тракторів, згідно встановленого плану. До того ж при МТС була організована школа, в якій навчались трактористи та слюсарі [17, с. 1].

Окрім розвитку сільського господарства Чернігівщини, Олексій Федоров значну увагу приділяв розвитку транспортної галузі області. На залізничному транспорті чернігівський обком розгорнув змагання за зменшення простоїв вагонів, прискорення руху та збільшення ваги поїздів, економію матеріалів та палива [3, с. 166]. Протягом 1939 р. залізничники області перевезли 2904 великовагових поїздів, пере-везли понад плану 785 тисяч тонн вантажів та зекономили 500 тонн палива [2, с. 241]. На зборах Чернігівського обласного та партійного активу, які відбулись 4 червня 1940 р., Олексій Федоров, говорячи про роботу залізничного транспорту області у 1939 р., відзначив значні успіхи в роботі машиністів залізничної станції Прилуки. Крім того, він також схвально відгукнувся про роботу залізничників Щорського та Ніжинського залізничних відділів. Натомість Олексій Федоров розкритикував роботу Чернігівського залізничного відділу, співробітники якого не виконали план вантаження за перший квартал 1940 р. [18, с. 2].

Досить гарно виглядали справи працівників Бахмацького залізничного відділу. Зокрема, у 1940 р. основний державний план перевезення вантажів по станції Бахмач-Київський було виконано на 90,7 відсотків, а по станції Бахмач-Пасажирський на 98 відсотків. За хороші показники роботи у січні 1941 р. керівництво Московсько-Київської залізницею вирішило залишити за парткомітетом Бахмацького залізничного вузла перехідний Червоний прапор. Перевиконав свої завдання і колектив вагонників у 1940 р. Середній ремонт вагонів депо Бахмач було виконано на 100,4 відсотків, а річний ремонт на 102 відсотки [19, с. 1].

Таким чином, завдяки піклуванню Олексія Федорова про розвиток залізничного транспорту Чернігівщини, покращилась його функціональна якість. Так, у 1940 р. державний план щодо вантаження більшості залізничних станцій Чернігівської області було повністю виконано. Відповідно покращили свою роботу і паровозні депо. Залізничники протягом 1940 р. перевезли понадпланово 1 мільйон 250 тисяч тонн вантажів [20, с. 8].

Прагнучи розвантажити залізничний транспорт Чернігівщини та більш раціонально його використовувати Олексій Федоров вважав за необхідне зменшити завезення палива з інших областей Радянського Союзу. Тому під час свого виступу на зібранні обласного партійного активу 26 лютого 1941 р. він звернув увагу присутніх на необхідності розвитку промисловості щодо видобутку торфу та виконання накресленого плану видобутку торфу в області кількістю 500 тисяч тонн на рік [9, с. 215].

Окрім піклування про роботу залізничного транспорту Чернігівщини, одним з пріоритетів діяльності Олексія Федорова посади першого секретаря Чернігівського обкому КП(б)У було покращити роботу автотранспортного сполучення між містами області. У червні 1940 р. в Чернігівській області почалось спорудження 160-кілометрової автомагістралі Чернігів-Ніжин-Прилуки. У жовтні 1940 р. вона була збудована, її особисто відкривав Олексій Федоров [21, с. 3]. На засіданні бюро обкому КП(б)У та виконкому обласної ради у грудні 1940 р., у зв'язку з ініціативою декількох колгоспів області, було вирішено за необхідне розпочати у 1941 р. будівництво дороги Чернігів-Новгород-Сіверський. З цього приводу бюро обкому КП(б)У та виконком обласної ради прийняли 23 грудня 1940 р. відповідну постанову [22, с. 1]. Майже через півроку, в травні 1941 р. почалось будівництво автомагістралі Чернігів-Новгород-Сіверський протяжністю 180 кілометрів [23, с. 1].

Таким чином, за роки керівництва Олексієм Федоровичем Федоровим Чернігівським обкомом відбулись якісні зміни у сільському господарстві області: збільшилась кількість худоби, загальна кількість посівних площ. Одним зі стимулів цього було те, що партійне керівництво Чернігівщини вважало за необхідне укладати угоди про соціалістичні змагання з керівництвом різних областей СРСР. Завдяки організації Чернігівським обкомом партії змагання за прискорення руху поїздів, а також економію матеріалів та палива, значно краще стала працювати залізнична галузь області. Завдяки будівництву автодоріг в області, ініційованих партійним керівництвом, покращилось сполучення між містами та селами Чернігівщини. Проте далеко не все із запланованого вдалося втілити у життя. Напад гітлерівської Німеччини на Радянський Союз 22 червня 1941 р. змусив Олексія Федорова перервати свою партійну діяльність направлену на покращення економічних показників області і спрямувати усі свої зусилля на організацію радянського підпільного руху Опору проти нацистських окупантів.

1. Руденко Н.М. Партизанський командир (до 100-річчя від дня народження О.Ф. Федорова) // Український історичний журнал. – 2001. – № 3.
2. Нариси з історії Чернігівської обласної партійної організації. – К.: Політвидав України, 1970. – 414 с.
3. Нариси з історії Чернігівської обласної партійної організації. – К.: Політвидав України, 1980. – 316 с.
4. В обкомі КП(б)У та облвиконкомі // Більшовик. – 1939. – 27 травня.
5. Костюченко С. До дальших перемог // Більшовик. – 1940. – 4 лютого.
6. Державний архів Чернігівської області. – ФП. 470. – Оп. 4. – Спр. 1028.
7. Про хід весняної сівби в області // Більшовик. – 1939. – 12 квітня.
8. Про підготовку до осінньої сівби 1939 року по області // Більшовик. – 1939. – 15 серпня.
9. Соціалістичне строїтельство на Черниговщине 1921–1942. Сборник документов и материалов. – К.: Наукова думка, 1983. – 229 с.
10. Рішення РНК УРСР та ЦК КП(б)У «Про посів і догляд за посівами кукурудзи і проса» // Більшовик. – 1940. – 15 травня.
11. Збори Чернігівського обласного та партійного активу // Більшовик. – 1940. – 4 червня.
12. Про рішення наради голів колгоспів Остерського та Козелецького районів у справі проведення швидкісним методом меліорації заболочених земель // Більшовик. – 1940. – 26 квітня.
13. Під прапором Жовтня. Соціалістичні перетворення на Чернігівщині за роки Радянської влади. Добірка документів / Упоряд.: В.Д. Фальчевська, І.Й. Фастовська, М.Т. Яцура. – Чернігів, 1977. – 161 с.
14. История городов и сел Украинской ССР: В 26 т. Черниговская область / АН УССР. Ин-т истории; Гл. редкол.: П.Т. Тронько (пред.) и др. – К.: Гл. ред. Укр. сов. энцикл. АН УССР, 1983. – 815 с.
15. Про підготовку без відриву від виробництва жінок-трактористок у 1940 році // Більшовик. – 1940. – 1 квітня.
16. Пленум Чернігівського обкому КП(б)У // Більшовик. – 1940. – 12 грудня.
17. Горошко О. Відремонтовано усі трактори // Більшовик. – 1941. – 15 лютого.
18. Збори чернігівського обласного партійного активу // Більшовик. – 1940. – 4 червня.

19. *Гаранін Я.* Виконуємо зобов'язання // Більшовик. – 1941. – 15 лютого.
20. Черниговская областная партийная организация в годы Великой Отечественной войны. – К.: Издательство политической литературы Украины, 1987. – 157 с.
21. Трасу здано в експлуатацію // Більшовик. – 1940. – 29 жовтня.
22. Про будівництво дороги Чернігів-Новгород-Сіверськ // Більшовик. – 1940. – 26 грудня.
23. *Крисенко Д.* Будівництво шляху Чернігів-Новгород-Сіверський // Більшовик. – 1941. – 1 червня.

References

1. *Rudenko N.M.* Partyzanskiy komandir (do 100-richchia vid dnia narodzhennia O.F. Fedorova) // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – 2001. – № 3.
2. *Narysy z istorii Chernihivskoi oblasnoi partiinoi orhanizatsii.* – К.: Polityvydav Ukrainy, 1970. – 414 s.
3. *Narysy z istorii Chernihivskoi oblasnoi partiinoi orhanizatsii.* – К.: Polityvydav Ukrainy, 1980. – 316 s.
4. *V obkomi KP(b)U ta oblvkykonkomi* // Bilshovyk. – 1939. – 27 travnia.
5. *Kostiuchenko S.* Do dalshykh peremoh // Bilshovyk. – 1940. – 4 liutoho.
6. *Derzhavnyi arhiv Chernihivskoi oblasti.* – FP. 470. – Op. 4. – Spr. 1028.
7. *Pro hid vesnianoi sivby v oblasti* // Bilshovyk. – 1939. – 12 kvitnia.
8. *Pro pidgotovku do osinnoi sivby 1939 roku po oblasti* // Bilshovyk. – 1939. – 15 serpnia.
9. *Sotsialisticheskoe stroitelstvo na Chernigovshchine 1921–1942. Sbornik dokumentov i materialov.* – К.: Naukova dumka, 1983. – 229 s.
10. *Rishennia RNK URSR ta TsK KP(b)U «Pro posiv i dogliad za posivamy kukurudzy i prosa»* // Bilshovyk. – 1940. – 15 travnia.
11. *Zbory Chernihivskoho oblasnoho ta partiinoho aktyvu* // Bilshovyk. – 1940. – 4 chervnia.
12. *Pro rishennia narady holiv kolhospiv Osterskoho ta Kozeletskoho raioniv u spravi provedennia shvydkisnym metodom melioratsii zabolochenykh zemel* // Bilshovyk. – 1940. – 26 kvitnia.
13. *Pid praporom Zhovtnia. Sotsialistychni peretvorennia na Chernihivshchyni za roky Radianskoi vlady. Dobirka dokumentiv / Uporiad.: V.D. Falchevska, I.Y. Fastovska, M.T. Yatsura.* – Chernihiv, 1977. – 161 s.
14. *Istoriia gorodov i sel Ukrainy SSR: V 26 t. Chernigovskaia oblast / AN USSR. In-t istorii; Gl. redkol.: P.T. Tronko (pred.) i dr.* – К.: Gl. red. Ukr. sov. entsykl. AN USSR, 1983. – 815 s.
15. *Pro pidgotovku bez vidryvu vid vyrobnytstva zhinok-traktorystok u 1940 rotsi* // Bilshovyk. – 1940. – 1 kvitnia.
16. *Plenum Chernihivskoho obkomu KP(b)U* // Bilshovyk. – 1940. – 12 hrudnia.
17. *Horoshko O.* Vidremontovano usi traktory // Bilshovyk. – 1941. – 15 liutoho.
18. *Zbory chernihivskoho oblasnoho partiinoho aktyvu* // Bilshovyk. – 1940. – 4 chervnia.
19. *Haranin Ya.* Vykonuiemo zoboviazannia // Bilshovyk. – 1941. – 15 liutoho.
20. *Chernigovskaia oblastnaia partiinaia organyziatsiia v gody Velikoy Otechestvennoy voyny.* – К.: Izdatelstvo polytycheskoy literatury Ukrainy, 1987. – 157 s.
21. *Trasu zdano v ekspluatatsiiu* // Bilshovyk. – 1940. – 29 zhovtnia.
22. *Pro budivnytstvo dorohy Chernihiv-Novgorod-Siversk* // Bilshovyk. – 1940. – 26 hrudnia.
23. *Krysenko D.* Budivnytstvo shliakhu Chernihiv-Novgorod-Siverskii // Bilshovyk. – 1941. – 1 chervnia.

Гальчинский В.Л.

Вклад Алексея Федорова в развитие сельского хозяйства и транспортной отрасли Черниговской области (1938-1941 гг.).

Исследуется партийная и политическая деятельность известного партизанского командира времен Великой Отечественной войны Алексея Федорова в должности первого секретаря Черниговского обкомапартии в довоенный период. Показан его вклад в развитие сельского хозяйства и транспорта области в 1938-1941 гг.

Ключевые слова: *Алексей Федоров, Черниговский обком, постановление, сельское хозяйство, урожай, колхозы, машинно-тракторные станции, железнодорожный транспорт, автомобильные дороги.*

Halchinsky V.L.

Contribution Olexiy Fedorov into the development of agriculture and transport branch Chernigiv's Region (1938-1941)

The parties and politics activity of famous partizan's commander during the Great Patriotic War Olexey Fyodorov on the post first secretary of the regional party committee in Chernihiv's Oblast on pre-war period are research. His contribution into the development of agricultural and transport region in 1938-1941 are show.

Key words: *Olexey Fyodorov, regional party committee in Chernihiv's Oblast, decree, agricultural, crop, kolkhozs, Machine and Tractor Stations, railway's transport, motorway.*

УДК 378.112/663 (477-25) (092)

М.А. Поливач

СТАНОВЛЕННЯ ПАВЛА ПШЕНИЧНОГО, ЯК НАУКОВЦЯ

261

В ГАЛУЗІ ЗООТЕХНІЧНОЇ НАУКИ

Стаття розкриває життєвий та науково-дослідний шлях ученого в галузі тваринництва, доктора сільськогосподарських наук, професора, Заслуженого діяча науки України, академіка Української академії сільськогосподарських наук, засновника відомої в Україні наукової школи з годівлі сільськогосподарських тварин – Павла Дмитровича Пиєничного.

Ключові слова: П.Д. Пиєничний, зоотехнік, освіта, наука, сільськогосподарські тварини, Українська сільськогосподарська академія, НУБіП України, ВАСХНІЛ, Київський сільськогосподарський інститут.

Незамінна, а мабуть і вирішальна роль в еволюції життя на землі належить рослині. Вона накопичила основну органічну масу за рахунок фіксації сонячної енергії в зелених листках та розчинених у воді мінеральних речовин. Рослина є основою живлення тварин і людей. Тобто рослина є творець, а всі останні – споживачі. Не дивлячись на це, все живе складає єдиний ланцюг еволюції, кожному відведена своя особлива роль. На певному етапі домашні тварини і людина є наче конкурентами за рослинну їжу. Це стосується, в першу чергу, зерна злакових, бобових та масляних культур. Але в декілька разів більша частина органічної маси цих культур не придатна для споживання людиною. Насамперед – це солома, полова, стебла кукурудзи, гичка буряків, залишки переробки зерна – висівки, макуха, шрот. Всі вище названі відходи